

CHEMICKÉ NÁZVOSLOVÍ

Autor: Mgr. Stanislava Bubíková

Datum (období) tvorby: 14. 2. 2013

Ročník: osmý

Vzdělávací oblast: Člověk a příroda / Chemie / Částicové složení látek a chemické prvky

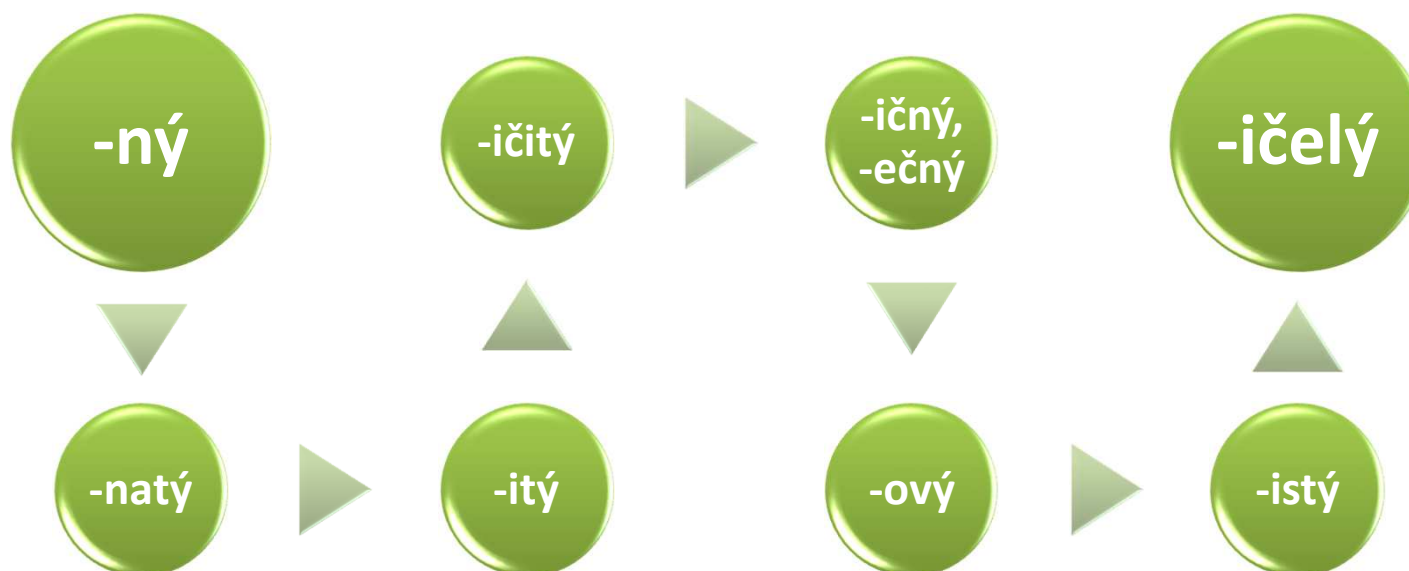
Anotace:

Žáci se seznámí s historií a pravidly chemického názvosloví anorganických sloučenin. V rámci tohoto modulu žáci vyjmenují koncovky kladných a záporných oxidačních čísel. Používají pravidla při tvoření jednoduchých vzorců anorganických sloučenin.

Autoři českého názvosloví

- Jan Svatopluk Presl (1791 – 1849)
  - zavedl dvouslovné pojmenování anorganických sloučenin
  - rozlišoval oxidační čísla podle přípon – původně pouze pět
- Vojtěch Šafařík (1829 – 1902)
  - v roce 1860 zavedl všech osm koncovek
- koncovky byly pozměněny v roce 1914 do dnešní podoby

Názvosloví

- **systematický název** vyjadřuje chemickou strukturu látky
  - vychází ze struktury sloučeniny
    - oxid křemičitý, chlorid sodný, hydroxid sodný
- **triviální název**
  - vychází z historie, použití, vlastností látky
    - křemen, sůl, louh

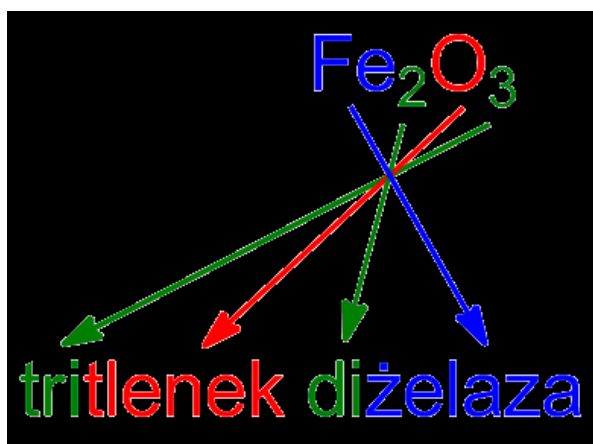
Obr. č. 3: Oxid křemičitý = křemen [4] dostupné z:
http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Quartz_Br%C3%A9sil.jpg

Obr. č. 4: Hydroxid sodný = louh [5] dostupné z:
http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sodium_hydroxide_solution.jpg

Systematické názvosloví

- systematický název vyjadřuje chemickou strukturu látky
- prvky
  - značky prvků vycházejí z jejich latinských názvů
  - jsou tvořeny jedním až třemi písmeny (první písmeno je velké)
- sloučeniny
  - vzorce sloučenin jsou odvozeny z nábojů atomů
  - liší se způsoby zápisu

Obr. č. 5: Polské názvosloví [6] dostupné z:
http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Nomenklatura_konstytucyjna_-_Fe2O3.png

Obr. č. 6: Anglický zápis oxidu holmitého [7] dostupné z:
http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Holmium%28III%29_oxide.jpg

Záporná koncovka

-id

- koncovka společná pro všechna záporná oxidační čísla
- dvouprvkové sloučeniny:

halogenidy

- fluoridy F^{-I}
- chloridy Cl^{-I}
- bromidy Br^{-I}
- iodidy I^{-I}

oxidy

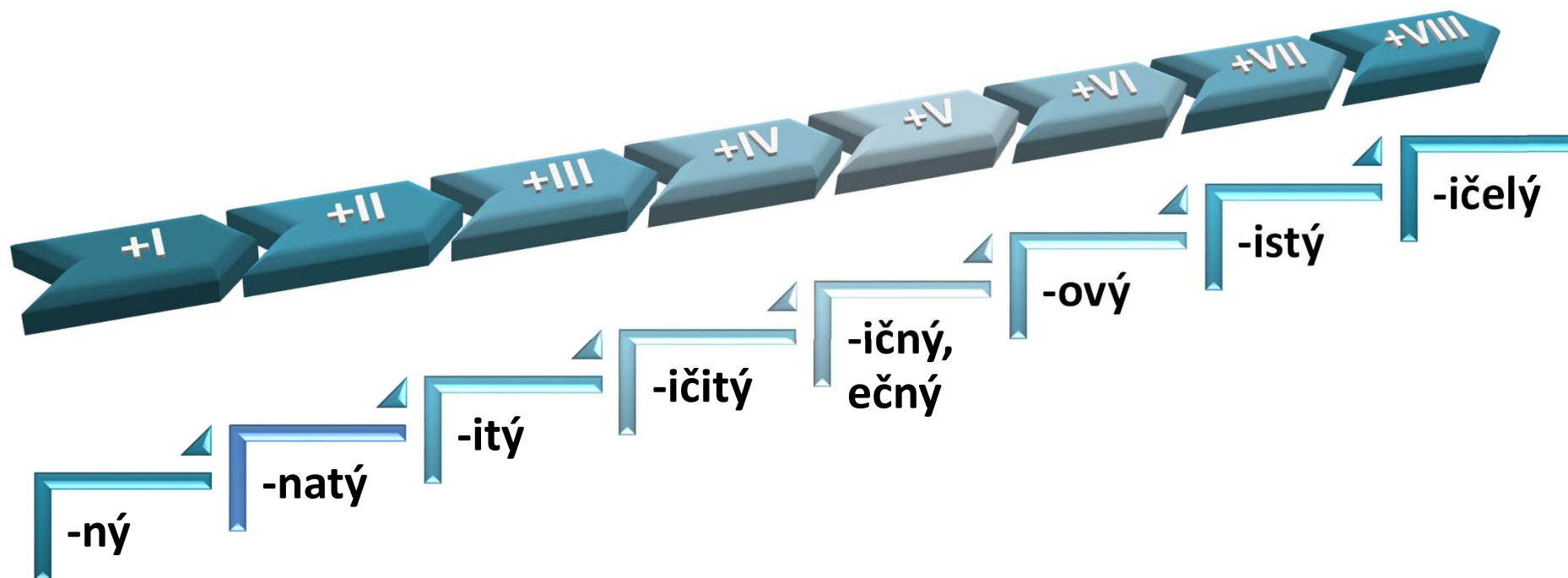
- O^{-II}

sulfidy

- S^{-II}

kladné koncovky

- Vycházejí z oxidačních čísel atomů prvků:

Dvouprvkové sloučeniny

- halogenidy, oxidy, sulfidy
- složeny z: **kladné** části (kladné oxidační číslo) = **přídavné jméno**
záporné části (záporné oxidační číslo) = **podstatné jméno**

název	vzorec	název	vzorec
• chlorid křemičitý	SiCl_4	oxid siřičitý	SO_2
• fluorid vápenatý	CaF_2	oxid dusičný	N_2O_5
• jodid draselný	KI	sulfid rtuťnatý	HgS

Obr. č. 7: Jedovatý SO_2 stoupá z kráteru
 [8] dostupné z:
[http://commons.wikimedia.org/wiki/File:
 :Cr%C3%A0ter_Santiago_Masaya.JPG](http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Cr%C3%A0ter_Santiago_Masaya.JPG)

Kyseliny

- vždy obsahují **vodík** v oxidačním čísle **+I** na začátku vzorce: **H^{+I}**
- mají nízké pH
- anorganické kyseliny se dělí podle počtu atomů na:
  - **dvouprvkové (bezkylikaté)**
  - **tříprvkové (kyslíkaté)** – *obsahují kyslík v ox. č. –II na konci vzorce*

dvouprvkové

kyselina chlorovodíková HCl

kyselina sirovodíková H₂S

tříprvkové

kyselina sírová H₂SO₄

kyselina dusičná HNO₃

Hydroxidy

- vždy obsahují hydroxidovou skupinu na konci vzorce: **(OH)⁻**
  - hydroxidová skupina má záporný náboj
  - pokud je ve vzorci více než jednou, píše se do závorky
- mají vysoké pH
- hydroxid sodný NaOH   hydroxid železitý Fe(OH)₃
- hydroxid vápenatý Ca(OH)₂   hydroxid draselný KOH
- hydroxid amonný NH₄OH = *roztok amoniaku ve vodě*

Obr. č. 8: Hydroxid měďnatý – modrá sraženina [9] dostupné z:
http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Copper%28II%29_hydroxide.jpg

Soli

- vznikají nejčastěji reakcí kyseliny a hydroxidu (neutralizací)
- název:
  - podstatné jméno (aniont) je odvozeno od kyseliny
  - přídavné jméno (kationt) je stejné jako u hydroxidu
- mají většinou neutrální pH
- uhličitan sodný Na_2CO_3
- uhličitan železnatý FeCO_3
- síran hlinitý $\text{Al}_2(\text{SO}_4)_3$
- síran draselný K_2SO_4

Obr. č. 9: Siderit (uhličitan železnatý) – hnědá ruda železa [10] dostupné z: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Siderite-lw34a.jpg>

Zdroje

1. BENEŠ, Pavel, Václav PUMPR a Jiří BANÝR. *Základy chemie pro 2. stupeň základní školy, nižší ročníky víceletých gymnázií a střední školy*. 3. vyd. Praha: Fortuna, 2000, 143 s. ISBN 80-716-8720-0 .
2. ElementeAlchemisten.svg. *Wikimedia Commons* [online]. 2004 [cit. 2013-02-14]. Dostupné z: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:ElementeAlchemisten.svg>
3. ChemistryChartThomson.jpg. *Wikimedia Commons* [online]. 2004 [cit. 2013-02-14]. Dostupné z: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:ChemistryChartThomson.jpg>
4. Quartz_Br%C3%A9sil.jpg. *Wikimedia Commons* [online]. 2004 [cit. 2013-02-14]. Dostupné z: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Quartz_Br%C3%A9sil.jpg
5. Sodium_hydroxide_solution.jpg. *Wikimedia Commons* [online]. 2004 [cit. 2013-02-14]. Dostupné z: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sodium_hydroxide_solution.jpg
6. Nomenklatura_konstytucyjna_-_Fe2O3.png. *Wikimedia Commons* [online]. 2004 [cit. 2013-02-14]. Dostupné z: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Nomenklatura_konstytucyjna_-_Fe2O3.png
7. Holmium%28III%29_oxide.jpg. *Wikimedia Commons* [online]. 2004 [cit. 2013-02-14]. Dostupné z: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Holmium%28III%29_oxide.jpg
8. Cr%C3%A0ter_Santiago_Masaya.JPG. *Wikimedia Commons* [online]. 2004 [cit. 2013-02-14]. Dostupné z: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Cr%C3%A0ter_Santiago_Masaya.JPG
9. Copper%28II%29_hydroxide.jpg. *Wikimedia Commons* [online]. 2004 [cit. 2013-02-14]. Dostupné z: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Copper%28II%29_hydroxide.jpg
10. Siderite-lw34a.jpg. *Wikimedia Commons* [online]. 2004 [cit. 2013-02-14]. Dostupné z: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Siderite-lw34a.jpg>